

KANUNİ DEVRİNDE YAŞAMIŞ BİR İRANLI ŞAİRİN GÖZÜYLE

**KANUNİ DEVRİNDE YAŞAMIŞ BİR İRANLI
ŞAİRİN GÖZÜYLE İSTANBUL**

Betül BİLGEN*

Osmanlı kültür tarihi bakımından çok önemli bir dönem olan X-XVI.yüzyılda Osmanlı devletinin kuveti dünya siyasetine hakim olduğu gibi Osmanlı kültürü de Baki, Nefi, Hoca Saadeddin ve Şehnameci Lokman gibi ünlü isimlerle güç kazanmıştır.

İranlı ünlü şair Firdevsi'nin (M.920-25/1020-25) Şah-name isimli ünlü eseri, sonraları Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar döneminde yaşayan birçok Türk şairine de ilham kaynağı olmuş ve özellikle Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) döneminden itibaren Osmanlı padişahları kendi dönemlerinde meydana gelen önemli olayları şehname tarzında yazmak üzere devrin ünlü tarihçilerini saraylarında görevlendirmişlerdir. Böylece Osmanlı padişahları adına Farsça ve Türkçe şehname yazmak yaygınlaşmış ve **Şehnamecilik** denilen edebi bir tür ortaya çıkmıştır.¹ Nihayet Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) şehnameciliği resmi bir görev haline getirmiştir.²

Osmanlı tarih yazarlığının önemli bir bölümünü oluşturan bu şehnamelerden Kanuni Sultan Süleyman adına yazılanlara Süleyman-name adı verilmiştir.³

Bir kısmı manzum, bir kısmı mensur, bir kısmı da manzum ve mensur karışık kaleme alınan bu tür eserler, çoğunlukla adına yazıldığı

* Yrd.Doç.Dr.Betül Bilgen, Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ Anbarcıoğlu, Meliha, "Şehname-i Firdevsi ve Edebiyat-ı Türk", D.T.C.F. Doğu Dilleri Dergisi, II, 4 (1981) 1.

²(Yazıksız), Necib Asım, "Osmanlı Tarihçileri ve Müverrihleri". Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, I (1327/1909) 425 v.d.

³YurdavdınHüseyin."Gazavat-namelere Ek III". İlahiyat Fakültesi Dergisine (1963) 169.

padişahı övme amacına yönelik olmakla birlikte, söz konusu padişahın dönemine ait önemli olaylara yer vermesi, devrin siyasi ve sosyal yaşamını gözler önüne sermesi bakımından da birer tarihi belge niteliğini taşımaktadırlar.

Bu nedenle Osmanlılar döneminde Anadolu'da yazılmış şehname türündeki manzum eserlerden biri olan ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde yaşayan İsmail'in Futuhat-ı Süleymani isimli eserini bazı yönleriyle tanıtmaya çalışacağız.¹

XVI.yüzyılda Anadolu'da yaşamış olan İsmail hakkında temel kaynaklarda hiç bir bilgiye rastlanamamıştır. Sadece Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde araştırmalar yapan ve buradaki değerli yazmaları bilim alemine tanıtan Fehmi Edhem Karatay bu eserden kısaca söz etmiş ve eseri tanıtırken İsmail adında bir İranlı şair tarafından yazıldığını belirtmiştir.²

Ayrıca Ahmed Munzevi, manzum eserleri tanıtırken Futuhat-ı Süleymani'den söz etmiş ve Fehmi Edhem Karatay'ın katalogunu zikretmiştir.³

Şair hakkında kaynaklarda hiç bilgi edinilemediği gibi eserin Türkçeye çevirisi esnasında da şairin kendisi hakkında değerlendirme yapılabilecek bilgilere rastlanamamıştır. İsmail eserde adını şu şekilde vermektedir:

الهی سماعیل چون شد کهن بنامش نوی ده بدگر سخن⁴

"Ey Tanrı İsmail yaşlandığı için, onun adını başka bir sözle yenile."

¹ Bilgen, Betül, "İsmail ve Futuhat-ı Süleymani'si'(basılmamış doktora tezi)Ankara,1990.

² Karatay,Fehmi Edhem.Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğuİstanbul.1961 ,s.60.

³ Munzevi, Ahmed. Fihrist-i Nushaha-yi Hattı-yi Farsi. V, Tahran, H.ş.1351, s.3015.

⁴ Futuhat-ı Süleymani, metin, s. 150, b. 15.

İsmail Galata semtinin özelliklerini ve güzelliklerini anlatırken şöyle söylemiştir:

چرا در ملاطیه گیری قرار چو باشد قلاطیه ات در جوار¹

"*Senin yakınında Galata gibi bir yer varken, niçin Malatya'da oturuyorsun?"*

Şairin gerçek adı veya mahlası, doğum yeri ve tarihi, tahsili, yaşadığı çevre ve varsa diğer eserleri meçhul olmakla birlikte, Kanuni Sultan Süleyman döneminde yaşadığım gösteren bir delil mevcut olduğu için müellifin, eserin tamamlandığı 946/1539 yılında sağ olduğunu kesinlikle biliyoruz. Bu bilgiyi İsmail eserinde bizzat kendisi veriyor ve diyor ki:

شد روز جمعه بوقت ضحا تمام این کتاب سعادت فرا

چل و شش شد و نهصد ای پیشین ز تاریخ بیغ میر پاک دین

که امام دید این همایون کتاب بنام شهنشاه دولت مآب²

"*Cuma günü kuşluk vakti, mutluluğu artıran bu kitap sona erdi.*

Ey ileri görüşlü kimse dini temiz peygamberin tarihiyle 946 yılında

Devletli padişahın adına yazılan bu uğurlu kitap sona erdi."

Sonuç olarak müellifin kimliğini aydınlatamamakla birlikte, şu anda tek yazma nüshası mevcut bulunan Futuhat-ı Süleymani'yi³ kısaca tanıtmaya ve özellikle de şairin yaşadığı dönemdeki İstanbul'u değişik yönleriyle gözler önüne sermeyi amaçlıyoruz.

¹ Futuhat-ı Süleymani, metin, s.140, b.9.

² Futuhat-ı Süleymani, metin, s.149, b.8-9-10.

³ Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, E.H.1422.

İSMAİL'İN FUTUHAT-I SÜLEYMANİ'Sİ

I-Eserin konusu ve mahiyeti:

İsmail'in Futuhat-ı Süleymani adını verdiği bu eserinde sadece tarihi olaylara yer verilmemiş, aynı zamanda Kanuni'nin bazı seferlerine değinilmiş, o dönemin İstanbul'unun pekçok özelliklerinden, padişahın burada yaptırdığı imaretlerden, hükümdarlığa ait çadırlardan, ahırların özellikleri, topun ve tophanenin niteliklerine kadar çok değişik konulardan söz edilmiştir.

Bütün bu değişik ve çeşitli konularla birlikte, bu türdeki eserlerin alışlagelmiş genel çerçevesine uygun olarak padişaha ve vezirlere yapılan övgüler de geniş yer tutmaktadır. 118 başlıktan ve 2670 beyitten oluşan eserin konusu kısaca şöyle özetlenebilir:

Şair eserine, önce, Tanrı'ya şükür ve övgüde bulunduğu münacat bölümüyle başlamakta, münacat bölümünü Hz.Muhammed'in övgüsünün yapıldığı naat bölümü ve şairin, dinin dört yardımcısı olarak nitelendirdiği dört halifenin övgüsü izlemektedir.

Sonraki bölümde, Futuhat-ı Süleymani'ye giriş yapılmakta, eserin esasını teşkil eden ve şairin, eserini adına yazmış olduğu Kanuni Sultan Süleyman'a süslü ve sanatlı sözlerle övgü yapılmaktadır:

شہ ہفت اقلیم و دارای ملک شدہ رابش کشور آرای ملک¹

"Yedi iklimin sultanı ve mülkün sahibidir, O'nun sancağı mülkün ve memleketin süsleyicisi olmuştur."

Daha sonra şairin devlet eşğinin hizmetkarları diye nitelendirdiği vezirlere övgüde bulunulmuştur. Saadet bahçesinin nuru olarak nitelenen şehzadelerin övgüsünden sonra Sultan Süleyman zamanının vezirlerinden olan Süleyman Paşa, Hüsrev Paşa ile Barbaros Hayreddin'den ve onların yaptıkları işlerden yine övgüyle bahsedilmektedir.

İsmail, hemen hemen eserin yarısını meydana getiren kısmı oluşturan bundan sonraki bölümlerde Osmanlı devletinin, devlet ve

¹Futuhat-ı Süleymani, metin, s.5, b.11.

ordu teşkilatında görev alan kazaskerlerin, defterdarların özelliklerini anlatarak nişancılarından, yeniçerilerden, solaklardan, nakkablardan, sipahilerden, salahdarlardan, ulufecilerden, gariblerden, çarşnigirlerden, çavuşlardan ve kapıcılardan, onların giydikleri elbiselerden, kullandıkları silahlardan, savaş düzenlerinden, sancaklarından ve yaptıkları işlerden ayrıntılı bir biçimde bahsetmektedir.

Daha sonraki bölümlerde Hazine-i Amire'nin, hükümdarlığa ait çadırların, ahırların, tophenenin ve top dökümünün özellikleri, hükümdarlığa ait gemilerin ve gemilerde çalışanların nitelikleri anlatılmakta, bir tür hayvanat bahçesi diyebileceğimiz şirhanenin ve burada bulunan hükümdarlığa ait aslanların, parsların, fillerin, şahinlerin ve tazıların renklerinden, cinslerinden, yiyeceklerinden kısacası tüm özelliklerinden ayrıntılı bir biçimde, güzel tasvirlerle söz edilmektedir.

Bunu takip eden bölümlerde Belgrad, Mohaç ve Budin seferleri,Almanya seferinin sebebi, vezirlerin savaş hazırlıkları, padişahın Almanya seferi için İstanbul'dan ayrılıp Edirne'ye gelişi, Edirne halkının padişahı karşılaması, padişahın Edirne'den Filibe'ye, Filibe'den Sofya'ya geçişi, Sofya şehrinin özellikleri, Mohaç savaşında büyük başarı gösteren Bali Bey'in İbrahim Paşa'nın huzuruna gelmesi, Sava nehrinin üzerine kurulan köprünün nitelikleri ve bu köprünün nasıl yapıldığı etraflıca anlatılmıştır.

Daha sonra İspanya ve Almanya elçilerinin padişahın huzuruna gelip görüşmeleri, Kusk kalesinin kuşatılması, Almanya ve Avusturya seferleri sırasındaki yağmalamalar, savaşlar sırasında ordunun savaş düzeni, kullanılan silahların isimleri, Zagreb'in İbrahim Paşa tarafından kuşatılması, fetihlerden sonra yapılan kutlamalar ve padişahın İstanbul'a geri dönüşü oldukça geniş bir şekilde anlatılmaktadır. Bu bölümler arasında yer yer nasihat tarzında 10-15 beyitlik hikemi sözler de yer almaktadır.

Bir sonraki bölümde ise, bu yazımızın asıl konusunu oluşturan İstanbul'un o devirdeki sosyal, kültürel durumu ve halkın günlük yaşamına ait önemli ve orijinal bilgiler verilmektedir. Örneğin,

Ayasofya Camii'nin mimari özellikleri, Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırdığı Süleymaniye Medresesi, okutulan dersler ve bu dersleri veren müderrisler anlatılmakta, Osmanlı misafirhaneleri, aş evleri, şifa evleri, burada çalışan hekimler, İstanbul'un hamamları, Galata semti ve meyhaneleri, burada balık pişirenlerin nitelikleri ve odun pazarı, şairin kendi düşünce ve görüşlerinin de katılmasıyla sanatlı ve süslü bir ifadeyle uzun uzun açıklanmaktadır.

Kanuni Sultan Süleyman'ın dedesi Bayezid ve babası Yavuz Sultan Selim'in İstanbul ve Edirne'de yaptırdıkları imaretlerin anlatıldığı bölümü, Eyyüb-i Ensarî'nin (Ö.52/672) özelliklerinin dile getirildiği bir bölüm ve ünlü mesire yerleri Kağıthane ile Filçayırı'nın güzelliklerinin gözler önüne serildiği bir başka bölüm izlemektedir.

Son bölümde şair Kanuni'yi tekrar överek ona dua etmekte, kendi eserini övmekte, kitabın yazılış tarihini verip eserini tamamlayabildiği için Tanrı'ya şükretmekte, eserini padişah adına ve ne amaçla yazdığını açıklamaktadır :

شہا نیست مقصود من زین کتاب بجز نام باقی عالیجناب

مرادم همینست کین داستان هماندا با نام شہ جاودان¹

.....

بدادم تواریخ شہ را نخطام هماندا شہ ختم شد و السلام²

" *Ey padişah benim bu kitabı yazmaktan maksadım, yüce adının baki kalmasından başka bir şey değildir.*

Bu hikayeyi yazmaktaki amacım, padişahın adının ebedi kalmasıdır."

" *Padişahla ilgili tarihleri yazdım, padişah ebedi kalsın, söz bitti işte o kadar."*

¹Futuhât-ı Süleymani, metin, s.148, b.7-8.

²Futuhât-ı Süleymani, metin, s.149, b.6.

II- Futuhât-ı Süleymani'nin edebi ve tarihi değeri:

İsmail, eserini uzun kahramanlık hikayelerinin ve destanların anlatımında kolaylık sağlaması, nazım şeklinin kafiye düzenine rahatlık getirmesi sebebiyle pek çok şair tarafından tercih edilen mesnevi tarzında yazmıştır. Her ne kadar eserde sözü edilen tarihi olaylar, bu konuda yazılmış olan dönemin diğer eserleriyle büyük bir benzerlik gösteriyorsa da konuların işleniş tarzı, başka bir eserden kopya edilmeyişi, eserin edebi değerini ortaya koyan önemli faktörlerdir. Eserin konusu bir kahramanlık hikayesini ihtiva etmesine rağmen, şairin kullandığı bazı ilmi terimlerin arka arkaya sıralanması değil, aynı zamanda edebi ifadeyi ön planda tutması da dikkate değer bir özelliktir. İsmail'in **tenbih** veya **nasihat** gibi başlıklar altında topladığı hikmetli sözleri içeren beyitler de eserin edebi değerini artırmaktadır.

Eserin tarihi değerine gelince, Futuhât-ı Süleymani bu konuda yazılmış olan o dönemin diğer eserlerine göre belki çok orijinal ve çok değerli tarihi bilgilere ve kronolojik bir düzene sahip değildir, buna karşılık o dönemin Osmanlı devlet ve askeri teşkilatı ile medrese, hastane, aş evi, camii ve diğer bazı ilmi ve sosyal teşkilat hakkındaki bilgiler son derece enteresandır. Eser sadece tarihi olaylara değil, devrin bazı sosyal kurumlarına ve sosyal yaşantıya değinerek sosyal bir içerik taşıması kimi yerlerde de didaktik ve felsefi öğütlere yer vermesi açısından da ayrı bir önem kazanmaktadır.

Bu yazımızın asıl konusunu oluşturan Kanuni Sultan Süleyman devrinin İstanbul'u hakkında İsmail'in anlattıklarını tümüyle burada vermek olanaksız olduğu için eserdeki İstanbul ile ilgili konu başlıklarının sırasını takip ederek ve içinden bazı beyitleri seçerek vereceğiz.

İstanbul'un özellikleri adı altındaki beyitlerde, İstanbul'un gül bahçeleriyle çevrildiğini, çarşı, pazar ve mahallelerle dolu olduğunu,

dünyanın bu şehirle gurur duyduğunu, padişahların saraylarının ve pek çok hazinenin burada yer aldığını, Osmanlıların şehri fethettikleri zaman ilk önce camileri ve medreseleri yaptırdıklarını ve şehri çok bayındır bir hale getirdiklerini ifade ediyor:

بگویم حتی هم از کشورش	چو گفتیم از شاه و از لشکرش
از آن تازه گلزار و باغ کهن ¹	ز وصف ستنبول گویم سخن
که گردون ندارد نظیرش بویر	ستنبول مصریست عالی مصیر
ندیدست شهری چنان آفتاب ²	یکی سو بخشکی جانب آب

" *Madem padişaktan ve onun ordusundan söz ettik, biraz da onun ülkesinden bahsedelim.*

İstanbul'un özelliklerinden söz edeyim, o yeni gül bahçesinden ve eski bağdan söz edeyim.

İstanbul öyle yüce ve değerli bir şehirdir ki onun gibi bir şehrin varlığını felek bile düşüremez.

Bir tarafı kara üç tarafı denizdir, güneş böylesine bir şehri görmemiştir."

İsmail Ayasofya'yı anlatırken, Ayasofya'nın dünyada çok ünlü bir anıt olduğunu, dünya halkının onu görmeye özlem duyduğunu, buranın yapımında kullanılan taşların ve mermerlerin tıpkı ayna gibi insanın yüzünü aksettirdiğini, benzersiz işçiliğe sahip pek çok sütun bulunduğunu, avludaki bütün mermerlerin firuze renkli gökyüzünü kıskandırdığını, tavanındaki ince ve güzel motifli çinilerin altın yaldızlı ve lacivert renkli olduğunu ve Ayasofya'nın özelliklerini sözlerle ifade edemeyeceğini söylüyor:

که مثلش ندیدست چشم جهان	ایاصوفیه فارغست از بیان
چو گردون نه نظاره افتاده طاق ³	بهر طاق آن گنبد نه رواق

¹ Futuhat-ı Süleymani, metin, s.l 18, b.15-16.

² Futuhat-ı Süleymani, metin, s.l 19, b.1-2.

³ Futuhatı Süleymani, metin, s.l 19, b.15-16.

KANUNİ DEVRİNDE YAŞAMIŞ BİR İRANLI ŞAİRİN GÖZÜYLE

" *Ayasofya'yı sözle anlatmak mümkün değildir, çünkü dünyanın gözü onun benzerini görmemiştir.*

O dokuz revaklı kümbetin her bir kemerini, kubbeler tıpkı felek gibi seyre dalmışlardır."

Fatih Camiini tarif ederken, burayı yedi gezegenin seyrettiğini ve yedi iklimin ibadet ettiğini, Fatih Camii'nin tüm camilerin padişahı olduğunu, caminin yapımında kullanılan mermerlerin ve yeşim taşlarının mükemmelliğini, Kabe gibi şerefli bir yer olduğunu, içinde pek çok altın kandiller yandığını, bu kandillerin gökyüzüne ve yıldızlara benzediğini, zeminin tamamen güzel nakışlı halılarla kaplandığını anlatıyor:

جیاطی به پیش اندرش چون بهشت از آنرو که او هست دار سرشت
بهر طاق شیرین ستونی چو شیر شهابی به زیر هلال منیر¹

مزار محمد شه دین بیاغ بشب روشنی داده چون شب چراغ²

" *Onun önünde tıpkı cennet gibi bir avlu vardır, o yüzden onun kapısı cennet gibidir.*

Güzel kemerleri tutan aslanlı sütunların her birisi, parlak hilalin altındaki Şahab yıldızı gibidir."

" *Dinin padişahı Mehmed'in bahçedeki mezarı, tıpkı ateş böceği gibi geceyi aydınlatmıştır."*

Semaniye³ medreselerinden söz ederken ise, buranın alimlerin kaynağı, ahlakın yücelmesinin sebebi olduğunu, her bir medresede

¹Futuhât-ı Süleymani, metin, s.123, b.1, 3.

²Futuhât-ı Süleymani, metin, s.125, b.8.

³Fatih Camii'nin doğu ve batı taraflarına yaptırılan sekiz medreseye Medaris-i Semaniye, daha sonra da Sahn medreseleri denilmiştir. İstanbul'un ortasına tesadüf ettiği için Sahn adı verilen bu medreselerin dördü camiin doğusunda dördü de batısındadır. Sahn medreseleri Osmanlı topraklarındaki medrese teşkilatında önemli bir yeniliğe esas olmuştur.

kırk oda bulunduğunu, odaların demirden pencereleri olduğunu, olgunlaşınca kadar tetimme¹ öğrencilerinin orada çeşitli bilgilerle yetiştirildiklerini ayrıntılı bir şekilde anlatarak Sultan Süleyman'ın ilme, eğitime ve eğitim kurumlarına verdiği önemi vurguluyor:

از آن منبع علم شد ملک روم که روید سوالی ازین سرز و بوم
غریق است در رحمت کردگار عزیزی که کرد آنچه نین گشت و کار²

" Bu ülkeden büyük alimler yetiştiği için Rum ülkesi ilmin kaynağı oldu.

İlmin tohumlarını bu şekilde ekip biçen padişah, Tanrı'nın rahmetine gark oldu."

İsmail, İstanbul'un misafirhanelerini anlatırken, Osmanlı misafirhanelerinin bereket ve bolluk içinde olduğunu, cennet nimetleri gibi yiyeceklerin bulunduğunu söyleyerek, pek çok yiyecek isimlerinden güzel teşbihlerle bahsediyor:

سوالی و اشراف سادات پر ز ما کول و مشروب لذات پر
مزعفر که سلطان اش است و بس در آن صحن چون مهر فاش است و بس³

.....

بورک مثل آن صحن گوهر بود بر روی آن پوشش زر بود
گللاج آن عروسیست گل پیرهن که مشک و گلابش بود در بدن⁴

" Şeref ve itibar sahibi kimseler ve alimlerle doludur, yiyecek ve içecek bakımından lezzetli şeylerle doludur.

Yemeklerin sultanı olan safranlı pilav, o tepside güneş gibi apaçık ortadadır.".....

¹Sahn medreselerinin arka tarafında yüksek tahsil için Sahn-ı Seman medreselerine danışmend yetiştirmek üzere kurulmuş sekiz küçük medrese vardır. Bunlar derece itibarıyla orta tahsil demektir. Bunlar Sahn medreseleri öğrencileri olan danışmendlerden ders görürlerdi.

²Futuhât-ı Süleymani, metin, s.126, b.16-17.

³Futuhât-ı Süleymani, metin, s. 128, b.9,14.

⁴Futuhât-ı Süleymani, metin, s.129, b.3,6.

" *O mücevher tepsisine benzeyen, böreğin üstünde sanki altın örtü vardır.*

İçinde misk ve gülsuyu bulunan güllaç, giysisi güle benzeyen bir gelin gibidir."

Padişahın aş evlerini, hayır olarak verdiği ekmek ve yiyeceklerin özelliklerini anlatırken, fakirler için hizmetkârların çeşit çeşit yiyecek dağıttıklarını, fakirlerin kaplar dolusu pilav, keşkek, su götürdüklerini, günde onbin kadın ve erkeğin o lezzetli yiyeceklerle doyduklarını söylüyor.

Acil tedavilerin yapıldığı şifa evlerini anlatırken, oradaki usta hekimlerin hastayı hemen iyileştirdiklerini, ateşli humması olanların üzerlerindeki örtüleri açtıklarını, ateşli hastalara nar şurubu verdiklerini, ayva, nar ve elma gibi meyveleri akciğer, kalp ve mide hastalıklarının tedavisinde kullandıklarını ve bu tedaviler sırasında ilaçların özü olan doğal bitkilerden yararlandıklarını anlatıyor.

İstanbul'un özelliklerini ve güzelliklerini sıralarken, bu güzel ve eşsiz şehrin tanıtılmaya ihtiyacı olmadığını, dünyada hatırlanmaya değer böyle başka bir şehrin bulunmadığını, burada pek çok saray, köşk, camii, kilise, medrese, çeşme ve çarşı olduğunu söyleyerek Süleyman'ın şehre yaptığı hizmetlerin sözle anlatılamayacağını belirtiyor.

Bir sonraki bölümde İstanbul'un hamamları yine güzel benzetmelerle anlatılıyor ve İstanbul'da padişahın ve vezirlerinin yaptırdığı hamamlarda çok değişik camların kullanıldığını söylüyor.

Daha sonra, İsmail Galata semtinin özelliklerini ve buradaki meyhaneleri şu şekilde tanıtmaktadır:

که در شهر بغداد خرمای تر	جفانست بیحد درین شهر در
ز گل جیب ژا کت شود عنبری	بسوی قلاطه اکر بگذری
که می خواهد این بسط شرح و بیان	بآسان کجا وصف آن میتوان
ندارد نظیر خود آن پرسرور	ز بازار و ایوان و باغ و قصور
به دریا درون عکس استنبول است ¹	ستنبول گلشن قلاطه گل است

¹ Futuhat-ı Süleymani, metin, s.140, b.3,7,8,10,13.

" Bağdat şehrindeki taze hurmalar kadar, bu şehirde sayısız cennet kapısı vardır.

Eğer Galata'dan geçersen, ceketin cebi tıpkı gül gibi anber kokar.

Geniş bir açıklama ve izah istediği için onun özellikleri kolayca anlatılamaz.

Çarşı, pazar, ev, bahçe ve köşkler bakımından onun gibi canlı, neşe dolu bir yer yoktur.

İstanbul gül bahçesi, Galata güldür, denizin üzerine İstanbul'un aksi düşmüştür."

Deniz kıyısında balık pişirenlerin özellikleri ise şöyle anlatılıyor:

چو دریا درو ماهیان دیده جوش	هزاری دکان هست ماهی فروش
که در خیمه دوزان بود اشکله	چنان ریخته میوه در اسکله
توانی خریدن درینجا به نیم ¹	به شهر آنچه شاید خریدن به سیم

" Balık satan binlerce dükkan vardır, o dükkanlarda tıpkı denizdeki gibi balık kaynar.

İskeleyle o kadar çok meyve dökülmüştür ki, meyve çadırlarını kuranlar zorluk çekmişlerdir.

Şehirde gümüş parayla aldığın şeyi burada yarı fiyatına alabilirsin."

İsmail, Kağıthane'yi anlatırken, buranın güllerle ve gül bahçeleriyle çevrildiğini, her zaman sevgililerin ve dostların gezinti yeri olduğunu, burada yemyeşil cennet gibi bir çimenliğin bulunduğunu şöyle tanımlıyor:

به ایوب و بگذشته زان بیحساب	جدا گشته قسمی ز دریای آب
فراتر شدی سبز بستانها	دو رویه پر از باغ و ایوانها
سمن بر سمن همچو خلد برین	چمن در چمن ز سرد زمین
عنادل سخنگو زغن گشته لال ²	کل سرخ جا جا زده چتر آل

¹ Futuhat-ı Süleymani, metin, s.143, b.7,12,16.

² Futuhat-ı Süleymani, metin, s.146, b.3,4,5,8.

" *Denizden biraz ayrılmış, Eyüp semtine ve oradan geçip,
İki tarafı bahçelerle ve köşklerle dolu olan yemyeşil bahçelere
doğru çıkarsın.*

*Yer tıpkı zümrüt gibi çimenlerle kaplıdır, sanki cennet gibi
yazeminlerle doludur.*

*Kırmızı gül yer yer kırmızı şemsiye açmış, şakıyan bülbüller
suskun çaylağa dönmüş."*

İsmail, İstanbul'un gözüne çarpan tüm güzelliklerini ve özelliklerini sıraladıktan sonra, eserin başında olduğu gibi sonunda da Kanuni'ye övgü dolu sözlerle şöyle diyor:

الهی به سر دل انبیا	الهی به آب و گل اولیا
بللیات دهر از برش دور دار	که شه را تو صد سال مسرور دار
جو خورشید ده در جهانش نظام ¹	جهان تا به خورشید دارد قیام

.....

به گردون گردان رسد پایه اش	جهان باد آسوده در سایه اش
بجز نام باقی عالیجناب	شها نیست مقصود من زین کتاب
ماندا با نام شه جاودان ²	مرادم همینست کین داستان

" *Ey Tanrı velilerin yüzü suyu hürmetine ve peygamberlerin
gönül sırlarının aşkı için,*

*Sen yüz yıl boyunca padişahı mutlu et, zamanenin belalarından
onu uzak tut.*

*Dünya güneşle ayakta kaldığı sürece, tıpkı güneş gibi dünyada
ona düzen ver."*

" *Dünya onun gölgesinde huzur içinde olsun, onun makamı
dönen feleğe ulaşsın.*

*Ey padişah, benim bu kitabı yazmaktan maksadım, yüce adının
baki kalmasından başka bir şey değildir.*

*Bu hikayeyi yazmaktan amacım, padişahın adının ebedi
kalmasıdır."*

¹ Futuhat-ı Süleymani,metin, s.147, b.11, 13,14.

² Futuhat-ı Süleymani, metin, s.148, b.6,7,8.

Eserin en son bölümünde ise hikmetli sözlerle, eserini nasıl yazıp tamamladığını, başka bir kaynaktan yararlanmadığını söylüyor ve eserini bir hazineye benzeterek, değerini ancak böyle bir sıkıntıyı bilen kişinin anlayabileceğini ifade ediyor:

زهر چیز چون گفته آمد سخن به حمد الله آمد حکایت به بن
به کردم کتابی پی شاه درج همه نقد آن کرده از خویش درج¹

.....

قلم کردم انگشت و از دل مدام بدادم بدین نامه از عدل داد
کمی ریختم گناه بستم بهم چنین بود یادم ز لوح و قلم
کسی داند اندر زمین رج من که خوب آیدش در نظر گنج من
کسی کو در آرد ز دریا برون هم او قدر گوهر بداند که چون
کسی کو نباشد ز معنی خبیر نمیگویم او را برو یاد گیر
خدایا به اعزاز و قدر رسول گناهم ببخش و دعا کن قبول²

" Her türlü konuya değindikten sonra, Tanrı 'ya şükürler olsun hikaye sona erdi.

Padişah için bir kitap yazdım, onun içindekilerin hepsini kendim yazdım.

Parmağı kalem gönlü mürekkep yaptım, bu kitapla adaletin hakkını verdim..

Bazen dağıttım, bazen bir araya getirdim, gönlümün kaleminde ve levhasında bunlar vardı.

Dünyada benim sıkıntımı bilen kişinin gözüne, benim hazinem güzel görünür.

İncinin nasıl değerli olduğunu, ancak denizden inci çıkaran bir kişi bilir.

Manadan haberi olmayan bir kimseye, manayı öğrenmesini söylemem.

Ey Tanrı, Peygamber'in azizliği ve yüceliği hürmetine, günahımı bağışla ve duamı kabul et."

¹ Futuhat-ı Süleymani, s.149, b.13,15.

² Futuhat-ı Süleymani, metin, s.150,b.1, 2 ,9 ,10,13,17.

BİBLİYOGRAFYA

Altınay, Ahmed Refik, Bizde Şehnamecilik, Yeni Mecmua, sayı: 9, İstanbul, 1917, s.169-173.

Anbarcıoğlu, Meliha, Şehname-i Firdevsi ve Edebiyat-ı Türk, D.T.C.F. Doğu Dilleri Dergisi, C.II, sayı: 4, Ankara, 1981, s.1-10.

Babinger, Franz, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, çev. Coşkun Üçok, Ankara, 1982.

Karatay, Fehmi Edhem, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğu, İstanbul, 1961.

Munzevi, Ahmed, Fihrist-i Nüshaha-yi Hatti-yi Farsi, Tahran, H.ş. 1351.

(Yazıksız), Necib Asım, Osmanlı Tarihnuvisleri ve Müverrihleri, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, C.I, İstanbul, 1327, s.425-435.

Yurdaydın, Gazavatnamelere Ek III, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.X, Ankara, 1963, s.167-174.